

NORGES LAND OG FOLK

TOPOGRAFISK-STATISTISK BESKREVET

X

LISTER OG MANDALS AMT

KRISTIANIA
FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1903

TOPOGRAFISK-STATISTISK

BESKRIVELSE

OVER

LISTER OG MANDALS AMT

ANDEN DEL

BYERNE OG HERREDERNE

EFTER OFFENTLIG FORANSTALTNING

UDGIVET VED

AMUND HELLAND

KRISTIANIA
FORLAGT AF H. ASCHEHOUG & CO. (W. NYGAARD)
1903

718 s.

Bj. M. Jensen

1148

Tveid herred er ved Tovdalselven delt i to dele.

Landet øst for Tovdalselven er en skogbevokset fjeldstrækning med temmelig steilt fald mod Tovdalen; mod øst fortsætter den ind i Hvoag herred. Fjeldene naar ikke nogen betydelig hoide. Der er kun lidt dyrkbar mark paa denne strækning.

Høider i den sydlige del øst for Tovdalselven er *Ramausen*, nordlig for denne følger en række vande; nordlig for *Krogvatn* ligger *Gjenboausen*, og saa følger *Rosheia*, 190 m. Nordlig for *Drangsholtvatn* ligger *Odegaardsheia*.

Af Tovdalen ligger den nedre del i Tveid herred; dalen gaar fra nordost til sydvest som et temmelig bredt dalføre, og bunden er sandmoer med bakker og smaa sidedale. Ved mundingen af Tovdalselven er paa vestsiden den store *Kjerrigsmo*, hvor Kristian IV i sin tid tænkte paa at anlægge en by, men denne kom til at ligge paa Storesanden, det nuværende Kristiansand.

Jordbunden i Tovdalen er mest sand, og jorden er temmelig skrind.

Strækningen øst for Tovdalselvens munding og syd for gaarden Hamre har derimod frugtbarere jord.

Landet vest for Tovdalen er et heiland; Tovdalsfjordens indre del og det fra dennes bund mod nordøst gaaende dalføre gaar ind i denne strækning. Det høieste land ligger i vest paa grænsen mod Oddernes.

Paa nordvestsiden af Tovdalen ligger sydvestlig *Kjerighiea*, længer mod nordøst *Hesten* med *Borgeiea*. Op for gaarden Kraagebuuen ligger *Kraagebuuden* og nordøstligst *Mausausen*.

I større afstand fra dalen ligger *Lomslandsheia*, 199 m., østlig for Farvatn.

Nordligere ligger *Sandnesheia*, 222 m., og længer mod nordøst *Vardheia* og *Paalsaasen*, 212 m.

Paa strækningen vest for Aalefjærfjorden ligger paa grænsen mod Oddernes herred *Kroggrasheia*, 218 m. Paa grænsen mod Vennesla herred ligger *Stetteheia*, 263 m., og *Barliheia* og længer nordlig *Hesteheia*.

Nordvestlig for Bjaavatu ligger *Biskoptausen* og nær denne *Huseffjeld*. Paa grænsen med Birkenes ligger *Nordheia*.

Undergrunden bestaar af grundfjeldets lag; der er lidt granit i den vestlige del. Længs Tovdalselven og Bjaavatu er der udfyldninger af sand med ler under.

Ved gaarden Buen i Tveid er en terrasse ca. 23 m. o. h.

Elve. Herredet gennemstrømmes af *Tovdalselven*, som tidligere er omtalt (bind I, pag. 121--124). Den betydeligste fos er *Buenfoss*, som ialt har 16 m. fald; dampskibene kan gaa op til Buen.

Aalefjærbækken falder ud i bunden af Aalefjærfjorden; der er fundet *perlemuslinger* i denne elv.

Nedslagsdistriktet i Tveid er 26.7 km.²

Indsjøer. Efter karterne er der 29 indsjøer, som imidlertid alle er temmelig smaa.

	Km ²	H. o. h. i meter
Ravnevatn	0.2	87
Jovatn	0.1	
Vand ved Ejet	0.2	
Krogvatn	0.1	
Del af Grovatn	0.01	
Hemningsvatn	0.7	17
Vand ved Hanet	0.1	
Bjaavatu	0.5	13
Farvatn	0.1	28
Aalefjærtjeru	0.03	
Haugevatn	0.1	48
Sortjern	0.03	
Vand nord for Ravnevatn	0.1	
Brennevatn	0.1	
Del af Fiskelosvatn	0.03	
Del af Tovdalselv	1.5	
Karlsvatn	0.1	29
Drangsholtvatn	0.2	56
Jenaavatu	0.1	
Del af Stutheivatn	0.1	
Sandnesvatn	0.1	
Tveidvatn	0.1	18
Frøtjern	0.03	
Vand ved Olmelien	0.03	
Hamrevatn	0.1	55
Vesvatn	0.1	25
Langtjern	0.03	
Krogvatn	0.3	45
Del af Langevatn	0.1	
Del af Græsvatn	0.2	
Samlet areal af ferskvand	5.6	

I *Tovdalselven* er der laks (bind I, pag. 314). *Drangsholtvatn* er rigt paa orret, og *Krogvatn* i Donnestad skog er rigt paa røyr. Der er sik i elven og aal baade i elven og i vandene. I *Tveidvatn* er der abbor (skjebbe).

	Km. ²
Rainesvatn	0.1
Del af Søndre Sandvatn	0.2
Del af Nordre Sandvatn	0.2
Aagedalsvatn	0.2
Forelandsvatn	0.3
Vand ved Haugen (Gauksdalsvatn)	0.7
Røidlandsvatn	0.1
Gjetebovatn	0.1
Haddelandsvatn	0.8
Vand øst for Stakkeland (Froisetvatn)	0.6
Vand øst for Bjørkelien (Fiskeløsvatn)	0.3
Vand øst for Eigelien (Aarlisandvatn)	0.2
Noklandsvatn	0.4
Vand nordøst for Li (Sandvatn)	0.3
Del af Galdalsvatn	1.6
Krøkvatn	0.1
149 smaaande	3.5
Samlet areal af ferskvand	10.5

I elvene er laks, orret og aal. I vandene er orret, aal og enkelte vande lidt royr.

I Kvina er der laks og orret; elven er for tiden bortleiet til engelskmænd, der driver sportsfiske.

Af fiskevande kan nævnes *Forlandsvatn, Tjelausvatn, Gauksdalsvatn, Sandvatn* m. fl.

• *Eckstorm* skriver:

«Lille-Elven, som træf neden for Nyegaard, Præstenkesædet, ligeledes udgyder sig i Storelven. Over denne er paa Almuens Bekostning lagt en høj og lang Træbro, som bæres af 3 Steenkar. Denne har vel og Lax, men saa ubetydeligen, at ingen derpaa anvender Garn. Men derimod er den opfyldt med Perleskiel, og af denne Aarsag giennevades om Sommeren af Perlefiskerne.

Efter Sigende skal disse ofte betale 20 à 30 og flere Rigsdaler for at blive antagne i dette lykkelige Tal, for derved at blive frie for Kongens Tjeneste.

Af kyst har Liknes herred kun den indre del af Fedefjorden, der i en længde af ca. 3.5 km. falder i herredet.

Fjorden er næsten ret, er ren, dyb og seilbar selv for større fartoier. Som regel har den overordentlig stejle bredder.

Havn findes ved *Lervigen* inderst i fjorden.

Jordsmonnet bestaar i dalforerne væsentlig af sandblandet muldjord og sand. Paa enkelte gaarde er der muldjord med sandblandet ler som underlag; paa andre findes god ler. Der er ogsaa store strækninger udyrket sandjord bevoxet med lyng. Paa heierne bestaar jordsmonnet ogsaa væsentlig af sandblandet muldjord med store udyrkede myrstrækninger.

Paa gaarden *Slimestad* er ler og ligesaa paa gaarden *Lervigen*.

Den dyrkede mark ligger fornemmelig i Kvinesdals nedre del og tildels ogsaa i dalens øvre del, i Østre Kvinesdal, samt forøvrigt hist og her paa heierne.

Ved Fedefjorden er kun én gaard, da kysten her er steil.

Areal et er saaledes udnyttet:

Ager	3.7 km. ²
Eng	6.7 »
Ager og eng	10.4 km. ²
Skog	35.0 »
Udmark, snaufjeld, indsjoer, myr	251.6 »

	300.0 km. ²

Udsæd og avl pr. maal samt fældighed i Liknes:

	Udsæd pr. maal.	Avl pr. maal.	Fældighed.
Byg	60 liter.	4.0 hl.	6
Havre	110 »	1.4 »	4
Poteter	560	39.2 »	7

Udsæd af græsfrø pr. maal var i 1900 2.5 kg. og avl pr. maal 500 kg. hø.

I de senere aar er noget nyland blevet opdyttet.

Antallet af slaa- og meiemaskiner var 1 i 1895, 5 i 1900.

Storre udyrkede strækninger særskilt egnede til dyrkning er der paa flere steder, saaledes paa gaarden *Oie*, der ligger ved sjoen, er en større strækning. Gaardene *Slimestad* og *Eigeland*, *glve*, ca. $\frac{1}{4}$ mil fra sjoen, har ogsaa større dyrkbare strækninger. Paa Kvinesdal præstegaard en halv mil fra sjoen, er større udyrkede strækninger. I østre dalfore kan særlig nævnes gaardene *Moi* og *Gjenteled*. I vestre dalfore *Seinland*, *Aamlund*, *Skjelleland*, *Røimestad* og *Lindland*; paa disse anførte steder saavel som paa mange andre gaarde i dalforerne og paa heierne er udyrkede strækninger vel skikkede for dyrkning. Det er for en stor del muldmyrer og delvis ogsaa sandblandet muldjord, der alt eger sig for dyrkning.